

به نام خدا

بررسی ادبیات پایداری و مقاومت در اشعار

مؤلف :

وجیهه مظلومی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: مظلومی، وجیهه، ۱۳۶۴
عنوان و نام پدیدآور: بررسی ادبیات پایداری و مقاومت در اشعار/ مولف وجیهه مظلومی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۰۶ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۵۶۸-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: ادبیات پایداری و مقاومت - اشعار
رده بندی کنگره: PN۲۱۶۹
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۲۲۹
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۸۷۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: بررسی ادبیات پایداری و مقاومت در اشعار
مولف: وجیهه مظلومی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۰۶۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۵۶۸-۹
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست

مقدمه.....	۹
هدف تحقیق.....	۱۰
روش تحقیق.....	۱۰
فصل اول: شعر پایداری، بویژه ادبیات دفاع مقدس.....	۱۱
تاریخچه ادبیات پایداری.....	۱۱
موضوعات ادبیات پایداری.....	۱۱
انواع ادبیات پایداری.....	۱۲
نمونه‌های ادبیات پایداری.....	۱۲
کاربردهای ادبیات پایداری.....	۱۳
نتیجه‌گیری.....	۱۳
ویژگیهای کلی ادبیات مقاومت.....	۱۳
پایداری یا مقاومت.....	۱۴
معناشناسی استقامت.....	۲۳
تبیین استقامت در کلام اهل بیت.....	۲۳
آثار استقامت.....	۲۴
استقامت، ایستادگی برای تحقق اهداف.....	۲۹
عوامل تحکیم و تقویت استقامت.....	۳۵
شعری برای جنگ.....	۳۶
ویژگی های ادب پایداری دو دوره هشت سال دفاع و بعد از دفاع مقدس:.....	۴۴
تفاوت های بین شعر دو دوره از دیدگاه سیدحسن حسینی:.....	۴۷

فصل دوم: بررسی تصاویر بیانی، در شعر ادبیات پایداری، بویژه دفاع مقدس ۴۹

- ۴۹ بررسی تصاویر بیانی در شعر پایداری.....
- ۵۰ شعر مقاومت و پایداری در ایران و جهان.....
- ۵۱ بیان اهداف آرمانی و تفکرات عالی.....
- ۵۷ توصیف شجاعت‌ها و تمجید پیروزی‌ها.....
- ۶۴ نتیجه.....
- ۶۵ تشبیه در شعر دفاع مقدس.....
- ۶۶ تشبیهات مفصل در شعر این دوره.....
- ۶۸ طرفین تشبیه در شعر این دوره.....
- ۶۸ مفرد و مرکب بودن.....
- ۶۹ استعاره در شعر پایداری.....
- ۶۹ انواع استعاره.....
- ۷۱ استعاره از شهدا، رزمندگان و جانبازان.....
- ۷۳ استعاره از حضرت محمد.....
- ۷۴ استعاره از دشمنان.....
- ۷۵ کنایه.....
- ۷۶ انواع کنایه.....
- ۷۷ انواع کنایه به لحاظ مکنی عنه.....
- ۷۸ کنایه صفت.....
- ۷۸ کنایه فعل یا مصدر.....
- ۷۸ کنایه ایما.....
- ۷۹ مجاز.....

۸۰ نرگس رجایی

۸۱ تشبیه

۸۲ استعاره

۸۴ مجاز

۸۵ نرگس رجایی

۸۵ تشبیه

۸۷ استعاره

۸۷ کنایه

۸۸ مجاز

۸۹ درآمد

۹۱ فصل سوم: آشنایی با شاعران ادبیات مقاومت

۹۱ مجید نضافت

۹۱ تشبیه

۹۳ استعاره

۹۴ کنایه

۹۵ مجاز

۹۶ ناصر حامدی

۹۶ تشبیه

۹۸ استعاره

۹۸ کنایه

۹۹ مجاز

۱۰۰ درآمد

نتیجه گیری.....۱۰۱

منابع.....۱۰۵

مقدمه

می خواستم شعری برای جنگ بگویم، دیدم نمی شود/دیگر قلم زبان دلم نیست/گفتم:باید زمین گذاشت قلمها را /دیگر سلاح سرد سخن کار ساز نیست/ باید سلاح تیزتری برداشت/باید برای جنگ / از لوله‌ی تفنگ بخوانم/-با واژه فشنگ-می خواستم/ شعری برای جنگ بگویم/ شعری برای شهر خودم-دزفول-دیدم که لفظ ناخوش موشک را / باید به کار برد... اما /من از درون سینه خبر دارم/...از آن شب سیاه / آن شب که در غبار/ مردی به روی جوی خیابان/ خم بود/ با چشمهای سرخ و هراسان/ دنبال دست دیگر خود می گشت/ باور کنید من با دوچشم مات خودم دیدم /که کودکی زترس خطر تند می دوید /اما سری نداشت/ لختی دگر به روی زمین غلتید/و ساعتی دگر / مردی خمیده پشت و شتابان/ سر را به ترک بند دوچرخه/ سوی مزار کودک خود می برد/چیزی درون سینه‌ی او کم بود.../اما این شانه های گرد گرفته / چه ساده و صبور وقت وقوع فاجعه می لرزند/اینان/هرچند بشکسته زانوان و کمرهاشان-بی هیچ خان و مان -/در گوش‌شان کلام امام است-فتوای استقامت و ایثار-....

(قیصر امین پور)

در تعریف ادبیات پایداری اظهارنظرهای گوناگونی دیده می شود. مثلاً در تعیین حدود آن به محدوده فرهنگ و جغرافیای یک ملت اشاره می شود. «مجموعه مقالات، سخنرانی‌ها، شعرها و داستان‌هایی که مربوط به دفاع از فرهنگ و جغرافیای یک ملت می شود را ادبیات پایداری می نامند.» (محمودی، ۱۳۸۵، ۲۳۵) اما در نگاهی دقیق «بازتاب هنری - ادبی رویدادهای معترضان که از زشتی‌ها و پلشتی‌های بیداد داخلی و خارجی، در همه حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی با زبانی هنری (ادبیانه)سخن می گوید را ادب پایداری می نامند.» (شفیعی، ۱۳۸۵، ۱۶۵)

هدف تحقیق

این کتاب به بررسی صور خیال در گزیده اشعار ۴۶ شاعر ادبیات پایداری می پردازد. باتوجه به این که، این اشعار توسط نشر نیستان منتشر گردیده و اشعار، گزینشی از جانب خود شاعران است، مبنای کار بر اساس این گزیده هاست و به بررسی شگردهای خیال در اشعار این شاعران توجه کرده است. اگر چه صور خیال مفاهیم گسترده ای دارد، اما در این پایان نامه، ۴ عنصر تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز مورد مطالعه قرار گرفته است. البته ذکر این نکته خالی از فایده نخواهد بود که پیش از این، در زمینه بررسی صور خیال در ادبیات پس از انقلاب، پژوهشی صورت نگرفته است. این پژوهش ضمن بررسی صور خیال موجود در شعر پس از انقلاب، به بسامد استفاده از تشبیه یا استعاره توجه دارد که البته نتایج مهمی را در پی دارد از جمله نکات با اهمیتی در مورد نحوه نگرش شاعر به مسایل اساسی همچون ستایش یا نکوهش عقل را روشن می سازد که این مسئله در شعر شاعران دفاع مقدس مورد بررسی قرار می گیرد.

روش تحقیق

این کتاب به صورت کتابخانه ای صورت گرفته و منابع مورد نظر را مورد مطالعه و فیش برداری قرار داده است. البته مشخصه های ادب پایداری براساس نظریات محققان و صاحب نظران جمع آوری گردیده، سپس آثار منتشرشده در محدوده ی زمانی مشخص، یعنی از زمان جنگ تحمیلی تا کنون مورد توجه قرار گرفته و صور خیال از آن استخراج و دسته بندی گردیده است. بررسی های به عمل آمده در این پژوهش در سه فصل کلی تحت عنوان: ۱- ادبیات پایداری، به خصوص ادبیات دفاع مقدس ۲- بررسی تصاویر بیانی در ادبیات پایداری ۳- بررسی تصاویر بیانی ۴۷ شاعر ادبیات پایداری، به صورت جزئی و تک تک ارائه شده است که قبل از بررسی ایماژهای شعری هر شاعر، بیوگرافی آنها نیز تهیه شده است. در نهایت نتایج نهایی در بخش نتیجه گیری بیان شده است.

فصل اول:

شعر پایداری، بویژه ادبیات دفاع مقدس

ادبیات پایداری شاخه‌ای از ادبیات است که تحت تأثیر شرایطی مانند اختناق، استبداد داخلی، جنگ، اشغال نظامی و سرکوب آزادی‌های اجتماعی و قانون ستیزی و قانون گریزی و... نوشته می‌شود به واسطه مضمون و درون‌مایه‌اش که ایستادگی در برابر جریان‌های ضد آزادی و مبارزه بر علیه ظلم است، شناخته می‌شود. بیان دردمندی قشرهای ضعیف اجتماع که قربانی نظام استبدادی شده‌اند، القای امید به ایستادگی برای رهایی، ارج نهادن به جان‌باختگان راه آزادی و نوید دادن پیروزی در آینده، از جمله مضمون‌های مشترک در آثاری است که در دسته ادبیات پایداری طبقه‌بندی می‌شوند.

تاریخچه ادبیات پایداری

ادبیات پایداری ریشه در ادبیات حماسی و مذهبی دارد. در این ادبیات، قهرمانان و شخصیت‌های داستانی همواره در برابر ظلم و ستم مبارزه می‌کنند و در نهایت پیروز می‌شوند. در دوران معاصر، ادبیات پایداری با ظهور جنبش‌های آزادی‌خواهانه و مقاومت در جهان، به شکوفایی رسید. در ایران نیز، ادبیات پایداری با پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی رونق یافت.

موضوعات ادبیات پایداری

موضوعات ادبیات پایداری عبارتند از:

- ظلم و ستم: ادبیات پایداری همواره بر ظلم و ستم به عنوان یک موضوع اساسی تأکید دارد. در این ادبیات، ظلم و ستم به عنوان یک واقعیت اجتماعی و سیاسی شناخته می‌شود که باید با آن مبارزه کرد.
- مقاومت و پایداری: ادبیات پایداری به مقاومت و پایداری در برابر ظلم و ستم می‌پردازد. در این ادبیات، مقاومت و پایداری به عنوان یک ارزش اخلاقی و انسانی مطرح می‌شود.
- امید و آینده: ادبیات پایداری همواره به امید و آینده می‌پردازد. در این ادبیات، امید به آینده به عنوان یک نیروی محرک برای مبارزه با ظلم و ستم مطرح می‌شود.

انواع ادبیات پایداری

ادبیات پایداری در قالب‌های مختلف شعر، داستان، نمایشنامه، فیلمنامه، مقاله و غیره نوشته می‌شود.

نمونه‌های ادبیات پایداری

از جمله نمونه‌های ادبیات پایداری در ایران می‌توان به آثار زیر اشاره کرد:

- شعر: اشعار قیصر امین پور، احمد عزیزی، علیرضا قزوه، علیرضا منزوی، سید حسن حسینی، محمدعلی بهمنی، علیرضا بدیع و غیره
- داستان: داستان‌های سیمین دانشور، محمود دولت‌آبادی، احمد محمود، هوشنگ گلشیری، احمد رضا احمدی، محمدعلی سپانلو، غلامحسین ساعدی و غیره
- نمایشنامه: نمایشنامه‌های اکبر رادی، بهرام بیضایی، علیرضا نادری، محمد یعقوبی، مهرداد کوروش‌نیا و غیره
- فیلمنامه: فیلمنامه‌های علیرضا داوودنژاد، داریوش مهرجویی، مسعود کیمیایی، ابراهیم حاتمی‌کیا، بهمن فرمان‌آرا و غیره

- مقاله: مقالات عبدالجبار کاکایی، محمدصادق بصیری، محمدعلی جعفری، محمدعلی سپانلو، محمدامین قانع‌راد و غیره

کاربردهای ادبیات پایداری

ادبیات پایداری کاربردهای مختلفی دارد، از جمله:

- حفظ و انتقال میراث فرهنگی و تاریخی: ادبیات پایداری می‌تواند نقش مهمی در حفظ و انتقال میراث فرهنگی و تاریخی ملت‌ها ایفا کند.
- آگاهی‌بخشی و آموزش: ادبیات پایداری می‌تواند به آگاهی‌بخشی و آموزش مردم در مورد ظلم و ستم و اهمیت مقاومت و پایداری کمک کند.
- تحریک و تشویق به مبارزه: ادبیات پایداری می‌تواند مردم را به مبارزه با ظلم و ستم تشویق کند.

نتیجه‌گیری

ویژگیهای کلی ادبیات مقاومت

بین ادبیات مقاومت با دیگر حوزه‌های ادبیات، گذشته از بیان هنرمندانه، ویژگیهای مشترک زیر به چشم می‌خورد:

۱- بهره‌گیری از نماد

آنچه این نوع ادبیات را به استفاده از نماد ناگزیر کرده است، نه فقط حاکمیت فضای اختناق، تهدید و ارباب، که زیبایی، ایجاز و قدرت در رساندن مراد و مقصود بوده است.

۲- چهره انسانی عام داشتن

نمونه‌های شاخص و برجسته ادب پایداری هرچند نموده‌ها و نمادهای قومی، منطقه‌ای و ملی را در خویش دارند، اما به دلیل آنکه زبان وجدان عام بشری هستند، همه انسانها در هر زمان و مکان می‌توانند با آنها ارتباط درونی بیابند. به دیگر زبان ادبیات پایداری، فرازمانی و فرامکانی است و هرکس در همه گاه و همه جا می‌تواند در آئینه آن آثار خود را

بیابد یا چهره سیاه زشت کاران و اندوه نشسته بر چهره دردمندان و شکوه ایستادن و ستیز با بیدادگریها را در آنها تماشا کند.

۳- مشترکات ادبی، زبانی، فکری

آثار ماندگار و موفق ادب پایداری همچون آثار بزرگ ادبی در حوزه‌های دیگر، می‌توانند در قالب سب‌کهای گوناگون تجلی یافته، از نظرگاه و ساختهای گوناگون ادبی، زبانی و فکری تحلیل و ارزیابی شوند. این آثار از زیبایی‌های لفظی و معنوی سرشارند، از نظرگاه زبانی قابل تحلیل و تأمل‌اند و از نظرگاه فکری و اندیشگی، مضامین بلند و اصیل انسانی در آنها متجلی است.

شاخصهای ادبیات مقاومت

گذشته از وجوه مشترک با دیگر مقوله‌های ادبی، وجوه بارز و متمایزی در ادبیات مقاومت دیده می‌شود که برخی از آنها عبارتند از:

۱- ترسیم چهره رنج کشیده و مظلوم مردم

مردم، قربانیان نخستین نظام‌های بیدادگر و استثمار پیشه‌اند. فقر، فساد، سرگردانی، مرگ و حتی جنایت محصول استبداد و بیداد است. ادب پایداری آینه دردها، رنج‌مویه‌ها، شروه‌ها و مرثیه‌های مردم است؛ مردمی که گدازه‌های درون را در خاکستر نگاه‌شان فریاد می‌کنند و شاعر، شعرش را تفسیر این دردها می‌سازد.

۲- دعوت به مبارزه

ادب مقاومت، پرخاشگر و تندخو و بی‌پرواست و دعوت‌کننده به قیام، ایستادگی و ایثار؛ دعوتی که گاه به صورت فریاد اعتراض است و گاه در چهره نبرد مسلحانه.

۳- بیان جنایتها و بیدادگریها

در نظام‌های مستبد و بیدادگر، شکنجه و تازیانه و زندان، خفه کردن فریادها در گلو، تبعید و ترور، قانون است.

پایداری یا مقاومت

مفهوم مقاومت، پایداری و دفاع، مفهومی عام در فرهنگ ملت‌هاست. این مفهوم کاملاً ارزش تلقی می‌شود، زیرا یک واکنش غیر ارادی در برابر تهاجم است. ادبیاتی که زاینده مفهوم

مقاومت پایداری است در حوزه محتوایی و موضوعی به خلق اثر می پذیرد.

۱- توجیه حقانیت

۲- دعوت به مقاومت

۳- توصیف فاجعه

ادبیات پایداری یک شاخه مهم از ادبیات است که به ظلم و ستم و مقاومت در برابر آن می پردازد. این ادبیات می تواند نقش مهمی در حفظ و انتقال میراث فرهنگی و تاریخی ملت ها، آگاهی بخشی و آموزش مردم و تحریک و تشویق به مبارزه با ظلم و ستم ایفا کند. ادبیات پایداری با توجه به ماهیت خود، همواره موضوعات جدید و متنوعی را برای پژوهش و تحقیق فراهم می کند.

تضاد و تقابل میان جبهه استقامت و جبهه کفر یکی از مهم ترین تضادها و تقابلهاست.

زیاده خواهی، سلطه گری و... از مهم ترین خصوصیات و ویژگی های جبهه استکبار جهانی به سرکردگی آمریکای جنایتکار است.

مستکبران و سلطه گران جهانی جهت نیل به اهداف، سیاست ها و... خود و در واقع جهت ارضای خوی شیطانی و ددمنشانه خود، همواره در پی سلطه گری و افزایش مناطق تحت سلطه و سیطره خود بوده اند و در این مسیر از هیچ اقدام خلاف قانون، خلاف انسانیت و... علیه جوامع هدف، فروگذار نکرده اند. در همین راستا، مقاومت و ایستادگی در برابر خواسته ها، اهداف و... دشمنان از ضرورت ها و بایسته های تمامی دوران تاریخی و به ویژه دوران کنونی است.

پیروزی انقلاب اسلامی یکی از مهم ترین و تأثیرگذارترین رویدادهای دوران معاصر محسوب می شود که با بهره گیری از دین اسلام و آموزه های آن، هدایت ها و رهنمودهای حکیمانه حضرت امام خمینی (ره) و حمایت و پشتیبانی همه جانبه ملت مؤمن و انقلابی ایران اسلامی توانست تمام معادلات جهانی را تغییر دهد و با شکست قدرت های پوшالی، به عنوان الگوی مقاومت و ایستادگی مطرح شود و زمینه های الگوگیری سایر ملل مسلمان

جهان از انقلاب اسلامی را فراهم سازد. در همین راستا یکی از مهم‌ترین دستاوردهای انقلاب اسلامی تشکیل جبهه مقاومت اسلامی است که در این الگو، ایران اسلامی به عنوان محور مقاومت اسلامی نقش آفرینی می‌کند.

حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی) در جوار مرقد مطهر امام راحل (ره) در ۱۳۹۸/۰۳/۱۴ در سی امین سالگرد ارتحال ملکوتی امام خمینی (ره) در رابطه با مفهوم مقاومت و ایستادگی در برابر دشمن فرمودند:

«... معنای مقاومت این است که انسان یک راهی را انتخاب کند که آن را راه حق میدانند، راه درست میدانند، و در این راه شروع به حرکت کند و موانع نتواند او را از حرکت در این راه منصرف کند و او را متوقف کند؛ این معنای مقاومت است.»

همچنین معظم له می‌فرمایند:

رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله العالی) در این رابطه می‌فرمایند: «مقاومت در مقابل سلطه‌ی استکبار، یکی از اهداف انقلاب است. طبیعت استکبار سلطه است، دنبال سلطه است، دنبال فراگیر کردن سلطه است؛ هر ملّتی و هر نظامی که مقاومت نکند اسیر خواهد شد و در کمند آنها خواهد افتاد.» (۱۳۹۵/۰۳/۰۶)

در آیات متعددی از قرآن مجید به موضوع اهمیت و ضرورت مقاومت و ایستادگی در برابر دشمنان و زیاده خواهان اشاره شده است.

خداوند متعال در سوره نساء، آیه ۱۴۱ می‌فرماید: *وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا*؛ و خداوند هرگز راهی برای سلطه‌ی کفار بر مسلمانان قرار نداده است. به همین سبب باید توجه داشت که مقاومت و ایستادگی از بدیهیات و ضروریات مواجهه با جبهه استکبار جهانی است و در واقع می‌توان گفت که این موضوع از مهم‌ترین اهداف انقلاب اسلامی محسوب می‌شود.

مقاومت و ایستادگی در برابر دشمنان و به ویژه حمایت از جبهه مقاومت اسلامی و نهضت های آزادی بخش در سراسر جهان اسلام یکی از مهم ترین اهداف و سیاست های انقلاب اسلامی است. بر این اساس می توان گفت شناخت موضوع مقاومت و ایستادگی همه جانبه در برابر دشمن از ضرورت ها و بایسته های دوران کنونی است، تا از این طریق ضمن نقش بر آب شدن نقشه ها، اهداف، سیاست ها و... مستکبران، سلطه گران و زیاده خواهان، زمینه عزت و اقتدار همه جانبه جمهوری اسلامی ایران تضمین و تثبیت شود.

مقاومت به معنای ایستادگی، استقامت و پایداری همه جانبه (اعم از سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و...) در تمام ابعاد و سطوح (ملی، منطقه ای و بین الملل) در برابر مستکبران، زیاده خواهان و سلطه گران (دشمنان و یاری گران دشمنان) جهت ممانعت (پیشگیری) از تحقق و عملیاتی کردن اهداف، سیاست ها و... آنان و در وهله بعد رویارویی (مقابله) با آنان است که این امر با شناخت وضع موجود، کسب آمادگی همه جانبه، بصیرت و دشمن شناسی، هوشیاری و بیداری در برابر دشمن و اقدامات دشمن، ظرفیت ها، امکانات، استعدادها، موانع و چالش ها (آسیب شناسی) و... محقق خواهد شد.

حضرت امام خمینی (ره) در رابطه با اهمیت مقاومت در برابر دشمنان فرموده اند: «من به تمام دنیا با قاطعیت اعلام می کنم که اگر جهان خواران بخواهند در مقابل دین ما بایستند، ما در مقابل همه ی دنیای آنان خواهیم ایستاد و تا نابودی تمام آنان از پای نخواهیم نشست. یا همه آزاد می شویم و یا به آزادی بزرگ تری که شهادت است می رسیم.» (صحیفه ی امام، ج ۲۰، ص ۳۲۶)

ایشان همچنین فرموده اند: «... ما می گوئیم تا شرک و کفر هست، مبارزه هست. و تا مبارزه هست، ما هستیم.» (صحیفه امام، ج ۱، ص ۲۱)

رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله العالی) نیز در رابطه با اهمیت مقاومت و ایستادگی در برابر دشمنان می فرمایند: